

"לבנינה של תורה"

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

חיזוק כוחות הטוב

בתוך האדם, בתוך כל אחד מאתנו החל מחטא אדם הראשון מעורבים טוב ורע. יש בנו משיכות לטוב ומשיכות לרע. יש בנו כוחות לטוב וכוחות לרע.

"על כן כוחות הרעים שמצד היצר הרע אין זה עצה טובה להחלישם ולמעטם, כי לפעמים יהיו נצרכים לתכלית טובה ולא יוכל להנות מטובם".

היהדות לא נוקטת בשבירת כוחות, כפי המובא במסכת יומא⁵ ביחס לביטול היצר הרע. רואים שזה לא נכון, לא אמיתי ולא טוב. אלא צריכים גם את הכוחות הרעים. כל אחד ואחד מאיתנו צריך גם לאותן נטיות שיש בו. "כי לפעמים יהיו נצרכים לתכלית טובה ולא יוכל להנות מטובם", אם הוא יבטל אותם.

"על כן הטוב שבהדרכות הוא שיהיו הכוחות כולם במילואם וטובם, רק שהכוחות הטובים יהיו השליטים בנפש והרעים יהיו כפופים תחת ידם. כי באמת גם הרעים טובים המה, בשמרם את גבולם".

ישנה דרך לעסוק ברע, להילחם בו, לראות רע, להוקיע את הרע, להצביע בכל עת על דברים שאינם טובים. ישנם אנשים מסכנים, שכל חייהם חיים במלחמה.

אבל יש דרך יותר פשוטה ויותר נכונה. והיא השאיפה התמידית לחזק את הטוב.

בשבועיים האחרונים, עסקנו במהות הימים המיוחדים הנקראים ימי השובבי"ם, שעניינם ימים המסוגלים לתיקון פגמי הנפש. בשבוע שעבר, פרשת וארא, עסקנו בסור מרע, באפשרות השימוש בכלים שיצר האדם לכבוד שמים, בצד המניעה מלהשתמש בהם לשימושים שאינם לכבוד שמים. בשיחה זו נעסוק בעשה טוב, כדברי הפס'¹: "סור מרע" והדר "ועשה טוב".

במסכת ברכות² הביאו חז"ל הדרכה

נפלאה, ע"פ דרשת ריש לקיש לפס' בתהילים: "רְגְזוּ וְאַל תִּחַטְּאוּ אִמְרוּ בְּלִבְבְּכֶם עַל מִשְׁכַּבְּכֶם וְדַמּוּ סֵלָה"³.

"אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש: לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר רְגְזוּ וְאַל תִּחַטְּאוּ. אם נצחו מוטב

ואם לאו יעסוק בתורה, שנאמר אִמְרוּ בְּלִבְבְּכֶם. אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע, שנאמר עַל מִשְׁכַּבְּכֶם. אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה, שנאמר וְדַמּוּ סֵלָה".

הרב זצ"ל כדרכו, מעמיק לבאר הדרכה זו. ובספרו עין אי"ה⁴ מלמדנו לימוד נפלא מאוד, בעניינים בהם אנו עוסקים:

"הכוחות שבאדם, הטובים והרעים, תכליתם להשתמש בהם בדרך הטובה".

⁵ דף ס"ט ע"ב. הגמ' מביאה שחכמים ביטלו יצרא דעבודה זרה. ורצו לבטל גם יצרא דעבירה וראו שאין העולם מתקיים. לפיכך ביקשו רחמים והתזירוהו באופן חסר. ע"ש.

¹ תהילים מזמור ל"ד, פס' ט"ו. ומזמור ל"ז, פס' כ"ז.
² דף ה' ע"א.

³ תהילים מזמור ד', פס' ה'.

⁴ ברכות כרך א', אות כ"ד, עמ' 13 במהדורת השנייה.

את הכוחות הטובים, היא עצה יותר הגונה מהדרך שהיא להחליש את הכוחות הרעים, כי בהחלש כוחות הנפש לא ימנע שיהיה זה הפסד גם לדברים הטובים".

הגמ' בברכות⁷ מביאה הנהגה:

"אמרו ליה רבנן לרב המנונא זוטי בהלולא דמר בריה דרבינא: לישרי לן מר (=ביקשוהו שישמח אותם בשירה) אמר להו ווי לן דמיתנן, ווי לן דמיתנן (=קונו להם "אוי לנו על שאנו עתידים למות")."

אולם, בדורנו אנו, אינני יודע אם יכולים לעבוד באופן זה. מוות, גהינם, רע, יזכיר לו יום המיתה. גם אם יש כאלה המנסים זאת, לענ"ד בדור שלנו זה לא תופס.

הדבר היותר תופס הוא לראות את הטוב, לראות את האמת, לראות את האושר הנמצא בצדדים החיוביים של הרוח ושל האמת הטובה והישרה. "להחזיק את הכוחות הטובים".

כל החינוך הוא להתעסק בטוב ולא להתעסק ברע. הרע יסתדר מעצמו, הוא יתמתן.

וזהו שרומז הרב בדברי הגמ': "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע". דהיינו אנו לא רוצים להילחם. במלחמה מפסידים גם המנצחים. אדם העסוק כל הזמן במלחמות הוא ממש מִסְכָּן. אנו רוצים לרומם את הטוב, לחזק את הטוב וממילא להגבירו על הרע.

מהי הדרך?

הדרך היא להוסיף אור, הדרך היא חיזוק הטוב. אימוץ הטוב שבאדם. ולזה יש רק דרך אחת.

חוזרים אנחנו אל אותו מאמר חז"ל, שהזכרנו בשבוע שעבר, מכיוון אחר: "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין"⁸.

הדרך לחזק את הטוב שבאדם זה רק ע"י לימוד התורה. "כי לקח טוב נתתי לכם

כאשר רוצים לבנות אישיות של ילד קטן בתוך משפחה, הדרך הנכונה היא לחזק ולאמץ את הטוב שבו. גם אם לפעמים נכשלים בזה, אם רק נבליט אצלו את הטוב, ממילא כוחות הרע שבו ימצאו את מקומן ויסתדרו בהתאם לטוב המוביל באישיות שלו. דבר זה נכון הוא אף אצל הגדולים.

הזכרנו בישיבה הרבה פעמים את דברי הרב בערפלי טוהר: "הצדיקים הטהורים אינם קובלים על הרשעה אלא מוספים צדק"⁶. אנחנו רוצים להנהיג בישיבה איזו הנהגה, איזו רוח של מבט אל הטוב, של אימוץ הטוב, של חיזוק הטוב, ומתוך כך ממילא הרע יתפוס את מקומו ויסתדר תחתיו. יען כי הטוב הוא השולט והוא עושה את הסדר. האדם רואה טוב והרע מתיישר. הרע אינו נעלם, אלא מוצא את מקומו הנכון. וזהו שכתב הרב: "הצדיקים הטהורים אינם קובלים על הרשעה אלא מוספים צדק". הדרך האמיתית של הצדיקים הטהורים אינה להילחם ברשעה ולהתעסק בחושך, אלא להוסיף אור. אדם יכול לחיות כל חייו במלחמה עם החושך. אך הדרך היותר בהירה והיותר שלימה היא בהוספת האור, בהוספת הצדק.

הרב מבאר שם בעין אי"ה, שחז"ל רמזו לנו שאדם שאינו מצליח ברוממות הטוב, על אף השתדלותו לחזק את הטוב, אין לו ברירה אלא להזכיר לעצמו את יום המיתה.

"...וכל אלה הדרכים יכונן רק להחזיק את הכוחות הטובים אבל לא להחליש שום כח מכוחות הנפש. אלא שאם על כל פנים לא אזיל",

דהיינו שאם על כל פנים לא מצליח בחיזוק הטוב,

"אז ההכרח להשתמש במדה שהיא מחלשת את הכוחות הרעים".

כשאין ברירה פונים גם אל צד החלשת הרע.

"על כן יזכיר לו יום המיתה, אבל אם אפשר להשתמש באופן המחזק

⁷ דף ל"א ע"א.
⁸ מסי קידושין דף ל' ע"ב.

⁶ ערפלי טוהר עמ' ל"ט.

הלאה כסדר הזה". צריכים להאמין לגדולי ישראל. עם ישראל חי מהברכות של הסטייפלר, מהברכות של גדולי ישראל. אולם כשגדולי ישראל מורים לנו דרך חיים, אנשים חושבים פעמיים. הסטייפלר אומר, אם תחשוב על העבר, לא תצליח, דבר זה יגרום לך לחיות בצער כל ימך. אבל אני מציע לך דרך, אם לא תקבלה, תטבע. דומה הדבר לאדם העומד לטבוע ומושיטים לו מקל והוא אינו רוצה לאחוז בו. אני אומר לך, שב בסדר ותלמד את הסוגיה ארבע פעמים.

"אל תאמר הן אני מטומטם (=לשון אטום), והתורה לא תדבק בגוף מגושם כמוני". אתה מרגיש שנשחתת, אתה מרגיש שאינך יכול להידבק בקודש. זאת הרגשת אמת. אולם, "חלילה וחלילה לומר כן. כל מילה כל סברא של התורה הוא קודש קדשים, הוא דעת ורצון ה' יתברך. וכשהוא נחקק במח האדם", ע"י הלימוד שבו עובד המוח, "מתקדש האדם בקדושת התורה לאין שיעור. גופו וראשו נעשה כקדושת ספר תורה, וקדושת התורה תצילך סוף סוף מעבירה ומהרהורי עבירה, בעזרת ה' יתברך..."

איזה מכתב נפלא. אילולי הדברים כתובים לא היינו מעיזים לומר זאת. צריכים לקבל את דבריו בכל מלוא הסתכלותם.

"במה שנוגע לעבר אין לחשוב לעת עתה כללי". מה ששייך לעבר שיישאר בעבר, עתה יש להסתכל קדימה. אתה רוצה להישאר כל הזמן במלחמה וברע, אתה יכול, אבל לא כדאי לך. אני מציע לך איך לקבל אור, שמחה וקדושה. הקדושה תציל אותך, והאור הזה, הטוב הזה, ירגיז את הרע ויגרום לביטולו בסופו של תהליך.

אם ישאלנו אדם, אני מנסה ומנסה ונופל ולא מצליח. נאמר לו, תתבונן כמה טוב יש בך. כמה פעמים התחזקת. למה אתה מסתכל על הרע? תסתכל על הטוב. ראה כמה טוב יש בך. אתה יושב ולומד ומתקדם. נכון, אתה לא מושלם, אבל תחזק את הטוב. תבנה את עצמך, תתבונן אל הטוב. ראה את עצמך בעין חיובית, קל וחומר את החברים שלך או את הישיבה. ראה בעין טובה וחיובית אל כל המציאות, ותיהפך לאדם

תורת אגל תעזבו⁹. הטוב בעצמותו בעולם הזה הוא התורה, ואילו החיים הרוחניים.

איתא בגמ' בסוטה¹⁰:

"תורה, בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא. בעידנא דלא עסיק בה, אגוני מגנא אצולי לא מצלא".

התורה מגינה ומצילה בין בזמן שעוסק בה ובין בזמן שלא עוסק בה. כשאינו עוסק בלימודה, היא אמנם לא מצילתנו, אבל היא עדיין מגינה עליו.

וזהו פשט הגמ' שם בהמשך, שלאור הדברים שאמרנו מתבהרת בצורה כל כך מופלאה:

"עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה".

כשיש מאבק ויש מלחמה בין פרט לפרט, עבירה מכבה מצווה. אבל עבירה אינה מכבה תורה. האור שנקנה בנפש האדם אינו כבה ע"י עבירה.

התורה בעצמותה היא אש ואי אפשר לכבותה.

ישנו מכתב נפלא שכתב הסטייפלר¹¹ לתלמידו המתמודד¹²: "מכתבך קיבלתי והנני משתתף בצערך ומקווה ש-ה' יתברך יעזרך במשך הזמן¹³... במה שנוגע לעבר, אין לחשוב לעת עתה כללי". עזוב את מה שהיה, אתה יכול לשקוע בעבר ולטבוע ברע. אם תתעסק עם הרע אתה אבוד.

"ועיקר העיקרים הוא לעסוק בתורה, תורת א-לקים, קל חי, צורנו, יוצרנו יתברך שמו, ולעסוק בתורה ביגיעה להבין כל הפרטים ופרטי פרטים מהסוגיה". זוהי דרך שגדולי ישראל מורים לנו. "לעסוק בתורה למרות שיהא קשה מאוד, ושלא לבטל זמן - רק לעסוק בתורה עם חבר ולדבר ולשנן בפיו היטב כל דברי הגמרא וסברת רש"י ז"ל וסברת התוס'. וכשתדע יותר את הסוגיה, תחזור עליה ארבע פעמים ואחר כך תלמוד

⁹ משלי פרק ד', פס' ב'.

¹⁰ דף כ"א ע"א.

¹¹ הרב יעקב ישראל קניבסקי זצ"ל. אביו של הרב חיים קניבסקי שליט"א.

¹² קריינא דאיגרתא (-קובץ אגרות ממרן הגר"י קניבסקי) אגרת י"א.

¹³ בנושא ששאל עליו, וד"ל.

דוקא באותם המקומות שהנך מוצא בעצמך הירידות הכי מרובות - דוקא באותם המקומות הנך עומד להיות "כלי" להצטיינות של כבוד שמייים".

דווקא "אם פגע בך מנוול זה, משכהו לבית המדרש"¹⁶. התמודדת, חשבת על הנפילה וראית מה יוצא מן הדבר הזה. דווקא אתה שהיית שם ועלית, דע לך שנפילתך מביאה לעלייתך.

אפשר לזכות בהרבה שמחה ואושר אם נשתדל להגביר בתוכנו את האור, נשתדל להגביר בתוכנו את הטוב. נביט בעין חיובית על המציאות, בעין חיובית על עצמנו, בעין חיובית על החבר, בעין חיובית על החברותא, בעין חיובית על ההורים, על הסביבה על ריבוננו של עולם.

המסתכל דרך עין רעה, הוא הניזוק הגדול. הוא הנופל ברע ולא יכול לצאת ממנו.

תחת זה בעזרת ה' נגביר את הטוב. ומתוך כך כולנו "נירש טובה וברכה!"

מסוג אחר. מנגד אתה עלול לשקוע ברע, להיאבק וליפול.

מה עושים עם הנפילות?

ישנו מכתב נפלא שכתב בעל הפחד יצחק, הרב יצחק הוטנר לתלמיד¹⁴: "החכם מכל אמר 'שבע יפול צדיק וְקָם וְרָשָׁעִים יִפְּשְׁלוּ בְרָעָה'¹⁵. והטפשים חושבים כי כוונתו בדרך רבותא: אף על פי ששבע יפול צדיק - מכל מקום הוא קם. אבל החכמים יודעים היטב, שהכוונה היא, שמהות הקימה של הצדיק היא דרך ה"שבע נפילות" שלו". גם בעניינים פרטיים וגם בעניינים כלליים של עם ישראל. וד"ל.

"דוקא באותם המקומות שהנך מוצא בעצמך הירידות הכי מרובות - דוקא באותם המקומות הנך עומד להיות "כלי" להצטיינות של כבוד שמייים"

" וַיִּירָא אֶל-לִקְיָם אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהָיָה טוֹב" - זה יצר הטוב. "מֵאֲד" - זה יצר הרע. אהובי, הנני לוחץ אותך אל לבבי ולוחש באוזניך, כי אילו היה מכתבך מספר לי אודות המצוות ומעשים טובים שלך, הייתי אומר שקיבלתי ממך מכתב טוב. עכשיו, שמכתבך מספר על דבר ירידות ונפילות ומכשולים - הנני אומר שקיבלתי ממך מכתב טוב מאוד!

רוחך סוערת לקראת השאיפה להיות גדול. בבקשה ממך, אל תצייר לעצמך גדולים שהם ויצרם הטוב חד הוא".

כשאתה רואה צדיק וגדול, אתה חושב שהוא נולד צדיק מבטן, הוא מעולם לא התמודד. סבור אתה שרק הנך מסכן? רק עליך 'נופלים' התמודדויות בדור המסוכן הזה?! לא יקירי אהובי, "צייר בנפשך גדלותם של גדולי עולם באותיות של מלחמה נוראה עם כל הנטיות השפלות והנמוכות. ובזמן שהנך מרגיש בקרבך סערת היצר, דע לך שבזה הנך מתדמה אל הגדולים, הרבה יותר מאשר בשעה שאתה נמצא במנוחה שלמה שאתה רוצה בה.

¹⁴ פחד יצחק - אגרות וכתבים, אגרת קכ"ח, עמ' ר"ז.
¹⁵ משלי פרק כ"ד, פס' ט"ז.

¹⁶ מסכת סוכה דף נ"ב ע"ב, ועוד.